

สังคมสงเคราะห์ชุมชนลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้อย่างไร How Can Community Social Work Reduce Social Inequality

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กมลทิพย์ แจ่มกระจ่าง¹
Assistant Professor Kamontip Chamkajang²

Abstract

The article aims to present community social work that contribute to reducing social inequality by conducting works that build relationship between individual and social environment in Nongprue Town Municipality, Bang Lamung District, Chon Buri Province. The Social worker in social welfare division at Nongprue Town Municipality work through the Community social work goals that support social adjustment of each individual through development and enabling change through social relationship that allow the individual to realize his or her potential and the ability to be socially responsible. Therefore, social works reflect social responsibility on the cultural foundation of the community and mutual agreement that enables community fairness such as new services projects, establishing accessible services and new community adjustments. These works can be manage by local authorities. Community network can handle the issues of lack of resources and support in the community, bad public utilities. As such, by promoting social workers to work with communities more can reduce community inequalities. This is because community social works tend to reach diverse groups of people and issues. Also, professional social work processes that are diverse as well as strategies, work techniques, integrated work from all social sectors under interdisciplinary foundation can reduce social inequality.

Keywords: Community social work, social inequality, community-based

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการทำงานสังคมสงเคราะห์ชุมชนที่มีส่วนในการลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ด้วยการทำงานที่สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมของเทศบาลเมืองหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นการใช้วิธีการสังคมสงเคราะห์ชุมชนทำงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์เบื้องต้นของนักสังคมสงเคราะห์ชุมชน คือ การเอื้อให้เกิดการปรับตัวทางสังคม ของแต่ละบุคคลด้วยการพัฒนาและการสร้างการเปลี่ยนแปลงโดยใช้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่จะทำให้บุคคลค้นพบถึงศักยภาพของตนเองและความสามารถในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบสังคม งานสังคมสงเคราะห์ชุมชนจึงสะท้อนถึงสำนักความรับผิดชอบต่อสังคมบนฐานวัฒนธรรมของชุมชนและข้อตกลงเพื่อสร้างความเป็นธรรมในชุมชน สังคมนั้น เช่น การริเริ่มโครงการบริการสังคมใหม่ๆ ที่ทั่วถึงและเกิดการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ชุมชนสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้หน่วยงานของท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่สามารถดำเนินงานได้โดยการสนับสนุนทรัพยากรทางสังคม การสนับสนุนในชุมชน บริการสาธารณสุขที่ปลอดภัยที่ไม่เหมาะสม สิ่งเหล่านี้เครือข่ายในชุมชนสามารถร่วมจัดการได้ ดังนั้น การส่งเสริมให้นักสังคมสงเคราะห์ทำงานกับชุมชนมากขึ้นจึงสามารถลดความเหลื่อมล้ำในชุมชนได้ เพราะลักษณะงานสังคม

¹ อาจารย์ประจำ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² Lecturer, Faculty of Social Administration, Thammasat University, Thailand

E-mail: chamkajang@yahoo.com

สงเคราะห์ชุมชนที่มีรูปแบบการทำงานที่สามารถเข้าถึงกลุ่มบุคคลและปัญหาที่หลากหลาย อีกทั้งกระบวนการทำงานสังคมสงเคราะห์แบบมืออาชีพที่ความหลากหลาย ทั้งกลยุทธ์ กลวิธีของการทำงาน การทำงานแบบบูรณาการทุกภาคส่วนของสังคม บนพื้นฐานของสหวิชาชีพสามารถลดความเหลื่อมล้ำในสังคมได้

คำสำคัญ: สังคมสงเคราะห์ชุมชน, ความเหลื่อมล้ำทางสังคม, ชุมชนเป็นฐาน

บทนำ

1. สถานการณ์สังคมและความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย

นับตั้งแต่หนังสือเรื่อง *Capital in the Twenty-First Century* ที่เขียนโดย Thomas Piketty ถูกเผยแพร่ปัญหาความเหลื่อมล้ำก็เป็นที่สนใจกันมากขึ้น สำหรับประเทศไทยการเผยแพร่ข้อมูล *Global Wealth Report 2018* ของเครดิตสวิส (Credit Suisse) เมื่อเดือนตุลาคม 2561 ระบุว่า ประเทศไทยกลายเป็นประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำสูงที่สุดในโลก ตามการจัดอันดับด้านความมั่งคั่ง (wealth) จากที่ประเทศไทยเคยอยู่อันดับ 3 ในการสำรวจในปี 2558 แต่มาแข่งหน้าความเหลื่อมล้ำของรัสเซียและอินเดียในปี 2561 (ข่าวเศรษฐกิจ ไทยรัฐฉบับพิมพ์) ผลจากข้อมูล CS *Global Wealth Report 2018* นั้นทำให้เกิดการตื่นตัวในการศึกษาและหาแนวทางการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำอย่างมาก เพราะความเหลื่อมล้ำคือ ความยากจนโดยเปรียบเทียบ (relative poverty) สังคมที่มีความเหลื่อมล้ำสูงไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นสังคมที่มีคนจนจำนวนมากเสมอไป แต่เมื่อใดก็ตามที่มีความเหลื่อมล้ำในสังคม ปัญหาความเหลื่อมล้ำจะถูกส่งต่อรุ่นสู่รุ่น จากรุ่นพ่อแม่สู่รุ่นลูก และรุ่นหลาน โดยสามารถพิจารณาความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่รุนแรงมากในสังคมไทยได้จากปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1) ความเหลื่อมล้ำทางด้านทรัพย์สิน พบว่า ประเทศไทยมีการกระจุกตัวของการถือครองทรัพย์สินเป็นอย่างมากและมีหลากหลายมิติ ดังนั้นการพิจารณานโยบายลดความเหลื่อมล้ำจะต้องใช้ทั้งนโยบายด้านรายได้และนโยบายที่เน้นการกระจายการถือครองทรัพย์สินให้มีความเป็นธรรมมากขึ้นจึงจะสามารถลดความเหลื่อมล้ำได้ (ดวงมณี เลหากุล, (2561), ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

2) ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index) ซึ่งสะท้อนการเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุข สุขภาพ การศึกษา และด้านมาตรฐานการดำรงชีพ ซึ่งปัจจัยที่เร่งให้ความเหลื่อมล้ำด้านการพัฒนามนุษย์รุนแรงยิ่งขึ้นนั้น คือ การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยี ทำให้รูปแบบการแข่งขันทางเศรษฐกิจเป็นแบบผู้ชนะกินรวบหมด ดังเช่นบริษัทผู้นำด้านเทคโนโลยีต่างๆ ได้รับส่วนแบ่งตลาดไปเกือบทั้งหมด โดยอาศัยโครงข่ายผู้ใช้บริการธุรกิจที่ใหญ่กว่า ส่งผลให้เกิดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่สูงมากขึ้น (อารยะ ปรีชาเมตตา, (2562), ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

3) ความเหลื่อมล้ำสัมพันธ์กับความรุนแรงทางการเมือง ความเหลื่อมล้ำเป็นต้นตอของความขัดแย้ง และความรุนแรงทางการเมืองในประเทศไทย เพราะแบ่งคนออกเป็นกลุ่ม เป็นฝ่ายต่างๆ กัน เช่น เมืองกับชนบท ความแตกต่างของชนชั้น ความเหลื่อมล้ำจากความไม่เป็นธรรมทางการเมือง ดังนั้นปัญหาความเหลื่อมล้ำเป็นเรื่องที่ต้องเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้ที่เข้าไม่ถึงการพัฒนา เช่น คนจนในเมือง เกษตรกรพันธะสัญญา ชาวประมงรายย่อย เป็นต้น

การลดความเหลื่อมล้ำในสังคมสามารถลดได้ด้วยสาเหตุ 3 ประการ คือ สงคราม การปฏิวัติ และภัยพิบัติ (เอื้อบุญจงสมชัย, 2562) ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีประเทศใดต้องการให้เกิดขึ้น แต่หากพิจารณาแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในประเทศไทย พบว่า นโยบายสวัสดิการสังคม นโยบายขั้นต่ำแรงขั้นต่ำ ทำให้สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำไทยมันปรับตัวดีขึ้นในยุค 2540 แต่สิ่งที่นักวิชาการเสนอเรื่องการใช้นโยบายภาษีรายได้ที่ก้าวหน้า การเก็บภาษีทรัพย์สิน ภาษีมรดก แต่ไม่สามารถดำเนินการได้เพราะความมั่นคงของสถาบันทางประชาธิปไตย ความเหลื่อมล้ำทางสิทธิที่สูงมากมาพร้อมความเหลื่อมล้ำทางการเมือง นโยบายที่ออกมาจึงเป็นนโยบายที่เอื้อผลประโยชน์กับนายทุนใหญ่และชนชั้นนำ ดังนั้น สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางสังคมในประเทศไทยจึงทวีความรุนแรงมากขึ้น แม้ว่ารัฐบาลจะพยายามกำหนดนโยบายและมาตรการการ

แก้ไขปัญหาที่ตาม ดังเช่น โครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย ที่จะให้วงเงินในบัตรที่ผู้ถือสามารถนำไปซื้อสินค้าจำเป็นในร้านค้าธงฟ้าประชารัฐ รวมถึงใช้จ่ายค่าสาธารณูปโภค บริการสาธารณสุข โดยมีผู้ถือบัตรรวม 14.7 ล้านคน และจากรายงานของสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) (อนัญญา มูลเพ็ญ, 2562) พบว่ามีโครงการที่เกี่ยวกับการลดความเหลื่อมล้ำมากกว่า 40 โครงการ เป็นวงเงินงบประมาณราว 5 แสนล้านบาท ประกอบด้วย โครงการสำหรับเด็กและครอบครัว 7 สวัสดิการ วิทยาลัยและการศึกษา 4 สวัสดิการ วิทยแรงงานและการงานอาชีพ 8 สวัสดิการ สุขภาพ 5 สวัสดิการ ผู้พิการ 4 สวัสดิการผู้สูงอายุ 7 สวัสดิการและการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาด้านต่างๆ เพื่อเป็นการเยียวยา 12 สวัสดิการ โดยวงเงินงบประมาณหมุนเวียนสำหรับโครงการสวัสดิการกว่า 40 โครงการเป็นวงเงินที่สูงมากเทียบกับงบประมาณรายจ่ายปี 2562 ที่ 3 ล้านล้านบาท รวมทั้งรัฐบาลได้จัดตั้งสำนักงานบูรณาการลดความเหลื่อมล้ำ และแก้ไขปัญหาความยากจน เพื่อเป็นหน่วยงานกลางสำหรับการบูรณาการด้านการลดความยากจน และแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ มีคณะกรรมการขับเคลื่อนระดับนโยบายอยู่ 2 ชุด คือ 1) คณะกรรมการนโยบายการลดความเหลื่อมล้ำและแก้ไขปัญหาความยากจน (กนล.) มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีหน้าที่อำนาจกำหนดกรอบนโยบายและยุทธศาสตร์ ความเหลื่อมล้ำและแก้ไขปัญหาความยากจนในทุกมิติและทุกระดับ และ 2) คณะกรรมการบริหารการลดความเหลื่อมล้ำและแก้ไขปัญหาความยากจน (กบล.) มีรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีหน้าที่และอำนาจกำหนดกรอบตัวชี้วัดด้านความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประเทศ เพื่อกำกับทำงานในการลดความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำของทุกหน่วยงานให้ไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนของการใช้งบประมาณ

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากข้อเสนอของนักวิชาการจากศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่เป็นข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับการลดความเหลื่อมล้ำในมิติด้านสวัสดิการสังคม มีดังนี้

- 1) ส่งเสริมให้มีการกระจายอำนาจทั้งการเมืองและการคลัง เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำของประเทศ
- 2) ส่งเสริมให้มีการจัดทำฐานข้อมูลคนยากจนอย่างเป็นระบบ ทัวถึง และโปร่งใส เพื่อให้รัฐบาลสามารถจัดสรรงบประมาณทางด้านสวัสดิการต่างๆ ลงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและตรงจุด
- 3) การลดความเหลื่อมล้ำต้องเริ่มที่การลงทุนด้านการศึกษาในเด็กเล็กของครอบครัวยากจน
- 4) การยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น ให้มีอิสระในการบริหารจัดการศึกษาได้เอง เพราะความรู้หรือภูมิปัญญาของท้องถิ่นนั้นจะทำให้เกิดสินค้าหรือบริการที่หลากหลายและเป็นที่ต้องการได้ สินค้าอาจเป็นสินค้าลักษณะเดียวกันแต่ก็มีความแตกต่างหลากหลายไปตามแต่ละท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้เกิดธุรกิจขนาดเล็กที่หลากหลาย สนับสนุนการเติบโตของท้องถิ่นได้
- 5) ส่งเสริมพัฒนาขีดความสามารถของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยให้วิจัยร่วมกับมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยสายอาชีพในท้องถิ่น
- 6) สนับสนุนเกษตรกรยากจนเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบเพื่อใช้ลงทุนการผลิตและดูแลสิ่งแวดล้อม เกษตรกรที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบ เพราะไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินทุน โดยให้เกษตรกรปลูกต้นไม้ตามเงื่อนไขของโครงการ และใช้เป็นหลักประกันเงินทุนได้ ซึ่งเป็นกรณีตัวอย่างที่ชัดเจนของกลุ่มเกษตรกรในการช่วยพวกเขาเอง ช่วยภาคเกษตรและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมไปในตัว

จะเห็นได้ว่า ข้อเสนอทางนโยบายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำที่เกี่ยวกับสวัสดิการสังคมนั้นมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของงานสังคมสงเคราะห์ชุมชนทั้งการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการลดความเหลื่อมล้ำ การจัดทำฐานข้อมูลคนยากจนอย่างเป็นระบบ ทัวถึง และโปร่งใส เพื่อให้รัฐบาลสามารถจัดสรรงบประมาณทางด้านสวัสดิการต่างๆ ลงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาในเด็กเล็กของครอบครัวยากจน การทำให้เกิดธุรกิจขนาดเล็กที่หลากหลาย

สนับสนุนการเติบโตของท้องถิ่นได้ การส่งเสริมพัฒนาขีดความสามารถของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และการสนับสนุนเกษตรกรยากจนให้เข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบเพื่อใช้ลงทุนการผลิตและดูแลสิ่งแวดล้อม ข้อเสนอทุกประการดังกล่าวเป็นการทำงานที่ใช้กระบวนการผนวกรวมทางสังคม (Social inclusion) และเป็นมุมมองว่าการพัฒนาไม่เพียงแต่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนเท่านั้น แต่เป็นเรื่องในระดับท้องถิ่นที่จะช่วยดูแลกลุ่มชายขอบที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการ/ทรัพยากรได้

2. สังคมสงเคราะห์ชุมชนเป็นอย่างไร สำคัญอย่างไรในปัจจุบัน

สังคมสงเคราะห์ชุมชนเป็นงานที่ต้องทำความเข้าใจพลวัตของอำนาจและความสัมพันธ์ทางสังคมที่ครอบคลุมสัมพันธภาพระหว่างโครงสร้างที่หลากหลายและชุมชนที่มีความแตกต่าง เป็นงานสร้างความยุติธรรมในสังคมผ่านการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง เช่น หากเป็นประเด็นความยากจน นักสังคมสงเคราะห์ชุมชนจะปฏิบัติงานด้วยมุมมองของชุมชน โดยอาจเน้นที่เศรษฐกิจการเมืองที่ทำให้เกิดปัญหาความยากจนและอาจผลักดันร่างนโยบายเพื่อขจัดความยากจน หรือการจัดตั้งกลุ่มเพื่อขับเคลื่อนทางสังคมต่อนโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาล เป็นต้น (Cyndi Hall, 2017) โดยลักษณะสำคัญของงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน มีดังนี้

2.1 วิธีการหลักในการทำงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน คือ การสร้างความเชื่อมั่นในการกระทำร่วมกันว่าคนสามารถพัฒนาและเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งให้ดีขึ้น ซึ่งมุมมองดังกล่าวนี้คือ พื้นฐานคุณค่าของงานสังคมสงเคราะห์ โดยแนวทางการทำงานสังคมสงเคราะห์ชุมชนคือ มุ่งพัฒนาสำนึกของชุมชน ความเป็นผู้นำ และการพัฒนา ยุทธศาสตร์ร่วมกัน การพัฒนาการศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน การสร้างความร่วมมือในการดูแลกันในชุมชน รวมทั้งการพัฒนาความสามารถของชุมชน สังคมสงเคราะห์ชุมชนจึงเป็นงานเคลื่อนไหวทางสังคม ควบคู่กับการทำงานกับกลุ่มเปราะบาง และกลุ่มชายขอบในชุมชน เช่น กลุ่มคนไร้ที่พึ่ง คนไร้บ้าน การพัฒนาโครงการและงานวิจัยร่วมกับชุมชนเพื่อนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาในชุมชน

2.2 เครื่องมือในการทำงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน ได้แก่ การพัฒนาสำนึกของชุมชน การสร้างภาวะผู้นำการพัฒนา การสร้างความร่วมมือ การศึกษาของผู้ใหญ่ ความร่วมมือในการดูแลให้การอุปถัมภ์ การสร้างศักยภาพของชุมชน นักสังคมสงเคราะห์ชุมชนสามารถทำงานเพื่อเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อคนไร้บ้าน การพัฒนาโครงการ กิจกรรม งานวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการปฏิบัติงานในพื้นที่ ทั้งการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม/การวิจัยชาติพันธุ์

2.3 ความสำเร็จของงานสังคมสงเคราะห์ชุมชนเกิดขึ้นจากการพยายามทำความเข้าใจในเงื่อนไขของสังคม เศรษฐกิจ และมุมมองทางการเมือง นักสังคมสงเคราะห์ชุมชนต้องตระหนักถึงนโยบายสาธารณะและการวิเคราะห์นโยบาย การยืนยันในยุทธศาสตร์การพัฒนาถือเป็นความสำเร็จในรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน ในบางสถานการณ์จุดเน้นของชุมชนต้องแสดงถึงบทบาทนำในการนิยามประเด็นและข้อสรุปของการพัฒนา นักสังคมสงเคราะห์ชุมชนต้องใช้เวลากับการทำงานร่วมกับผู้นำและผู้ที่เกี่ยวข้องในการตีความเป้าหมายร่วมระหว่างสมาชิกในชุมชน นักสังคมสงเคราะห์ชุมชนเป็นผู้นำการจัดการในการจัดสรรตามทิศทางของยุทธศาสตร์ในบริบทของเป้าหมายที่ดีความและนิยามโดยกลุ่มและคณะทำงาน รวมทั้งเป็นคนเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารซึ่งสัมพันธ์กับการนำเสนอปัญหา/ประเด็นที่จะส่งผลให้ผู้ใช้มีส่วนได้ส่วนเสียดีขึ้นจนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกันได้

2.4 นักสังคมสงเคราะห์ชุมชนสามารถทำงานได้หลากหลายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เช่น งานพัฒนาเศรษฐกิจ การทำให้เศรษฐกิจท้องถิ่นดีขึ้นด้วยเอกลักษณ์ของชุมชนนั้น โดยเฉพาะในกลุ่มเปราะบาง กลุ่มแรงงานนอกระบบ กลุ่มแรงงานข้ามชาติ หรือแรงงานที่ย้ายถิ่นมา เป็นการทำงานร่วมกับพลเมือง กลุ่ม องค์กรที่ต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกพื้นที่ สถาบัน และฝ่ายทางการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ การทำงานของนักสังคมสงเคราะห์ชุมชนขึ้นอยู่กับบริบทของสถานการณ์หรือปัญหาสังคม นักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนหรือการจัดระเบียบชุมชนสามารถนำประเด็นปัญหาสังคมที่มีความเชื่อมโยงกับการแก้ไขปัญหของปัจเจกบุคคลควบคู่ไปด้วย

2.5 นักสังคมสงเคราะห์ชุมชนมีบทบาทเป็นผู้ปฏิบัติงานชุมชน นักจัดการชุมชน/นักพัฒนา ที่ทำงานโดยมีจริยธรรม และมาตรฐานวิชาชีพและมีหลักการของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน จากมุมมองของชุมชน บทบาทนักสังคมสงเคราะห์

จึงเป็นนักร่วมกับ นักประเมินและนักเผยแพร่ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของชุมชน ความรู้ในการวิจัยที่ใช่มาก คือ การกำหนดขั้นความต้องการและความจำเป็นในยุทธศาสตร์การพัฒนา ในทางกลับกันนักสังคมสงเคราะห์เรียนรู้จากประชาชน ในชุมชน การสร้างความร่วมมือและภาคีเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่ความสำเร็จที่แท้จริงของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า งานสังคมสงเคราะห์ชุมชนคือ การทำงานสังคมสงเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่มี กระบวนการทำงานร่วมกันกับชุมชนตั้งแต่ต้นทาง - ปลายทาง โดยการทำงานที่ครอบคลุมในทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับชุมชน และ ทำงานร่วมกันในรูปของคณะกรรมการ เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและความชอบธรรมในการทำงาน (ปีพมา ชาญเชียว, 2559) ขอบเขตงานสังคมสงเคราะห์ชุมชนจะเกี่ยวข้องกับการสร้างศักยภาพในการป้องกัน ดูแลบริการสาธารณะเพื่อทำให้ กลุ่มเป้าหมายทางสังคมสงเคราะห์สามารถเข้าถึงด้วยการใช้ชุมชนเป็นฐานในการดำเนินงาน รวมทั้งในการทำงานแบบภาคี เครือข่าย ความร่วมมือกับวิชาชีพต่างๆ ด้านสุขภาพและอื่นๆ ที่เกี่ยวกับบริการสาธารณะ คนทำงานด้านอาสาสมัคร และ ประชาชนในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการริเริ่ม สนับสนุน และส่งเสริมการพัฒนาชุมชนแบบไม่เป็นทางการที่เน้นการทำงานร่วมกัน กับสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในชุมชน

3. งานสังคมสงเคราะห์ชุมชน ลดความเหลื่อมล้ำในสังคมได้อย่างไร

ในที่นี้ผู้เขียนขอยกตัวอย่างการทำงานสังคมสงเคราะห์ชุมชนของกองสวัสดิการสังคม เทศบาลเมืองหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เพื่อสะท้อนให้เห็นว่างานสังคมสงเคราะห์ชุมชนสามารถลดความเหลื่อมล้ำในสังคมได้ ดังนี้

นักสังคมสงเคราะห์ชุมชนกับบทบาทในการลดความเหลื่อมล้ำ: บทเรียนจากเทศบาลเมืองหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรที่ได้รับการถ่ายโอนภารกิจการกระจายอำนาจตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น พ.ศ.2542 กำหนดอำนาจหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดบริการสาธารณะไว้หลายด้าน โดยเฉพาะ ด้านการสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาส

1) ข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลเมืองหนองปรือ

เทศบาลเมืองหนองปรือ มีพื้นที่ 28,462.50 ไร่ หรือ 45.54 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ในอำเภอบางละมุงจังหวัดชลบุรี มีจำนวนครัวเรือน 48,456 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 82,232 คน จำนวนชุมชนที่รับผิดชอบทั้งสิ้น 44 ชุมชน (ข้อมูล ณ วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2562) พื้นที่เทศบาลเมืองหนองปรือติดกับเมืองพัทยา ซึ่งเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ทำให้มีผู้คน หลั่งไหลมาจากทั่วประเทศทั่วโลก โดยมีจุดประสงค์เพื่อท่องเที่ยว, เพื่อมาหางานทำในเมืองพัทยา เมืองหนองปรือจึงเป็นแหล่ง ที่อยู่อาศัยของผู้คนหลายชาติ หลายศาสนา และหลายวัฒนธรรม การเจริญเติบโตของเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็ว และส่งผล กระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ผลกระทบเชิงบวก คือ เศรษฐกิจดี ประชาชนมีงานทำ แต่ผลกระทบเชิงลบ คือ มีการย้ายถิ่น มาอยู่ในพื้นที่เทศบาลเมืองหนองปรือมากขึ้นทุกปี ส่วนใหญ่เป็นประชากรแฝง ผลที่ตามมาคือ ปัญหาความแออัด ปัญหาขยะ ปัญหาสาธารณสุข ปัญหาสถานศึกษาในพื้นที่ไม่สามารถรองรับเด็กได้หมด ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและ ทรัพย์สิน ปัญหายาเสพติด ปัญหาเด็กและสตรีถูกกระทำรุนแรง ปัญหาความเสื่อมทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น

ปัญหาต่างๆ ดังกล่าวนั้น ทวีความรุนแรงและมีความซับซ้อนมากขึ้นเรื่อยๆ และนักสังคมสงเคราะห์ของเทศบาล เมืองหนองปรือ กองสวัสดิการสังคม นับว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อการแก้ไขปัญหา เพราะสามารถผนึกกำลังทุกภาคส่วน ของสังคม ทั้งภาคขององค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน และภาคประชาสังคม มาบูรณาการทำงานร่วมกัน โดยยึดแนวคิด คือ “การพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์กรร่วม ที่มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” โดยเชื่อมโยงทุกมิติ คือ มิติตัวคน มิติ ทางการเมืองท้องถิ่น มิติเศรษฐกิจ มิติสิ่งแวดล้อม มิติสังคมและวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้สามารถเผชิญหน้าและ ก้าวทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้นทั้งระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคม นักสังคมสงเคราะห์ของ

เทศบาลเมืองหนองปรือได้มีการทำงานร่วมกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายในชุมชน โดยมีแนวทางและโครงการสำคัญๆ ในการทำงาน ดังนี้

1. โครงการใช้พลังชุมชน หนุนพลังเด็ก เป็นการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ตั้งแต่คิดค้นเสนอปัญหา ตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมตรวจสอบและร่วมรับผลประโยชน์ โครงการสำคัญคือ การริเริ่มโครงการเด็กไทย สายพันธุ์ใหม่: เพราะเธอเป็นอนาคตของสังคม เป็นโครงการที่เกิดจากสถานการณ์ปัญหาของเด็กและเยาวชนไทยในท้องถิ่นที่เผชิญกับความเสี่ยงอันเกิดจากสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม เด็กและเยาวชนจำนวนมากได้ซึมซับพฤติกรรมความรุนแรง สื่อที่ไม่เหมาะสม ยาเสพติด การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร “เด็กไทยสายพันธุ์ใหม่” คือเด็กที่หลุดพ้นจากระบบการศึกษาในช่วงอายุ (10 – 15 ปี) ซึ่งพบว่า เด็กเหล่านี้ มีค่านิยม 7 ประการดังนี้ 1) วัตถุนิยมตามบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคม 2) เพศเสรีในเด็กวัยมัธยมศึกษาตอนต้น 3) ความรุนแรงในพฤติกรรมและอารมณ์ 4) การเข้าถึงสื่ออินเทอร์เน็ต 5) สื่อลามกอนาจาร 6) การตั้งกลุ่มมอเตอร์ไซด์ และ 7) การลอกเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตก โครงการ “เด็กไทยสายพันธุ์ใหม่” ของเทศบาลเมืองหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ซึ่งเกิดขึ้นเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนผ่านการทำงานในรูปแบบการบูรณาการทุกมิติโดยมีภาคีเครือข่ายร่วมสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน เปิดโอกาสและการพัฒนาศักยภาพต่อการเป็น “คนดี” และ “คนเก่ง” ของสังคม เพราะมีความเชื่อว่า เด็กทุกคนมีคุณค่าและมีความสำคัญและเป็นอนาคตของสังคม รวมทั้งเชื่อมั่นว่าเด็กมีศักยภาพในการที่จะเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น เพราะทุกคน รักดี สามารถปรับตัวได้หากเขามีโอกาสและได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมและชี้แนวทางด้วยความรัก ความเมตตาและความจริงใจจากผู้ใหญ่ จึงเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างพลังให้เด็กๆ ได้เป็นอย่างดี นักสังคมสงเคราะห์ของกองสวัสดิการสังคม เทศบาลเมืองหนองปรือ ได้เริ่มดำเนินงานอย่างมีขั้นตอนในการทำงานกับกลุ่มเด็ก คือ

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจข้อมูลเด็กและเยาวชน ผ่านกลไกของชุมชนและสถานศึกษาโดยมีศูนย์พัฒนาครอบครัวเทศบาลเมืองหนองปรือ ทำหน้าที่สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนผ่านกิจกรรมและโครงการ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และเกิดทัศนคติใหม่ระหว่างเด็กและเยาวชนกับชุมชน เพื่อสร้างแนวทางการดำเนินกิจกรรม โครงการ ให้ความสำคัญสอดคล้องกับความต้องการและเสริมสร้างทักษะทางสังคมแก่เด็กและ เยาวชน

ขั้นตอนที่ 2 การระดมความคิดเห็นทีมสหวิชาชีพ นักสังคมสงเคราะห์ฯ ร่วมวางแผนดำเนินงานผ่านการประสานงาน (Coordinative Team) ระหว่างภาคการศึกษา คือ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อรรถาศัย เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนที่หลุดพ้นจากระบบการศึกษาภาคบังคับได้กลับเข้าสู่การศึกษาอีก ครั้งอย่างมีคุณภาพ ทีมงานสหวิชาชีพเป็นผู้ดำเนินการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อระดมทุนจากองค์กร ภาครัฐและเอกชนในการสนับสนุนอุปกรณ์ทางการศึกษา แหล่งเงินทุนอาหารกลางวัน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 ประชุมผู้ปกครอง บทบาทของทีมสหวิชาชีพในการชี้แจงรายละเอียดกิจกรรมการสร้างสรรค์เด็กไทยสายพันธุ์ใหม่ ได้แก่ การให้ข้อมูลแนวทางในการดูแลบุตรหลาน การจัดกิจกรรมที่มุ่งเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาส่งเสริมศักยภาพของบุตรหลาน โดยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน มีการวางแผนการติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างศูนย์พัฒนาครอบครัวกับผู้ปกครองเด็ก และชุมชน ในเรื่องการดูแลและเฝ้าระวังอย่างสม่ำเสมอ ด้วยการใช้ไลน์กลุ่ม และโซเชียลมีเดียในการประสานงาน ทำให้มีความคล่องตัวและสอดคล้องกับวิถีของเด็กและเยาวชนอย่างมาก

ขั้นตอนที่ 4 การจัดการเชิงพื้นที่ผ่านบทบาทของครูผู้สอน ซึ่งรูปแบบของการสอนจะเน้นการศึกษา ตามอรรถาศัย โดยนักเรียนเป็นศูนย์กลางและชุมชนมีบทบาทต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ เป็นการจัด สภาพแวดล้อม สถานการณ์ ปัจจัยเกื้อหนุนทั้งสื่อแหล่งความรู้และบุคคล เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และ สังคม

ขั้นตอนที่ 5 การเรียนรู้ชีวิตทำงานในชุมชน เด็กและเยาวชนในโครงการฯ ได้ทำงานตามศักยภาพของตนเองผ่านการจัดหางานจากทีมสหวิชาชีพของเทศบาลเมืองหนองปรือ โดยการทำงานเน้นกิจกรรมเพื่อสังคม องค์กร เพื่อสังคมและการสร้างศักยภาพของผู้เรียนผ่านบทบาทตัวแบบในสังคม เพื่อสร้างคนเก่ง คนดี และมีความสุขในสังคม สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยเงื่อนไขการทำงานจากทีมสหวิชาชีพ เด็กและเยาวชนจะได้รับค่าตอบแทนจากการทำงานวันละประมาณ 200 บาท ซึ่งภายใน 1 สัปดาห์ เด็กและเยาวชนจะทำงานเพียง 4 วัน เท่านั้น

ผลการดำเนินงานในบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเรื่องของการสร้างพื้นที่ให้เด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยงเหล่านี้พบว่า สามารถเสริมสร้างต้นทุนชีวิตสำหรับเด็กผ่านการมีส่วนร่วมและแลกเปลี่ยนการทำงานระหว่างหน่วยงานองค์กรที่มีความเฉพาะเจาะจงในแต่ละกลุ่ม เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างเด็กและเยาวชนกับชุมชน นำไปสู่การสร้างจุดยืนในสังคมและการพัฒนาศักยภาพโดยมุ่งเน้นการนำ ความรู้ความสามารถมาช่วยพัฒนาสังคม ชุมชน และประเทศชาติ รวมถึงการสร้างคุณลักษณะที่ดีของเยาวชน (Character Building) ให้มีจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อสังคม คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มีความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ คือ การเป็น “คนเก่ง” ควบคู่ไปกับการเป็น “คนดี” ของสังคม ภายใต้การพัฒนาที่ยั่งยืนแก่เด็กและเยาวชนไทย (ถอดบทเรียนการฝึกงานเรื่อง “บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน” ของ นายธีรพล พรหมเพชร)

2. โครงการสร้างชุมชนน่ายุสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดี มีครอบครัวอยู่พร้อมหน้า ไม่มีปัญหาเรื่องรายได้ มีความหมายต่อสังคม มีความสงบสุข เข้าถึงทุกบริบทของสังคม โดยโครงการ/กิจกรรม ที่มีกระบวนการสร้างเครือข่ายและกระบวนการมีส่วนร่วม ได้แก่ ชมรมดอกกลาดวน โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ,โครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุแบบองค์รวม ส่งเสริมสุขภาพด้านร่างกาย ส่งเสริมสุขภาพจิต กิจกรรมผู้สูงวัยรวมใจรักสุขภาพ กิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุ เช่น กองทุนวันเกิด กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน กิจกรรมสันตนาการ เป็นต้น รวมทั้งการมีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อพส.) โครงการส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้ผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุเข้าถึงสวัสดิการต่างๆ มีหลักประกันที่มั่นคงในการดำรงชีวิต โครงการภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้สูงอายุ การอบรมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมจิตอาสาสร้างคุณค่าตัวตนในสังคม

จะเห็นได้ว่าโครงการและกิจกรรมเพื่อสร้างชุมชนน่ายุสำหรับผู้สูงอายุนี เป็นแนวทางที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากกว่าการให้ความช่วยเหลือกับผู้สูงอายุ ซึ่งแนวคิดสำคัญคือ ต้องการให้ผู้สูงอายุและกลุ่มคนช่วงวัยต่างๆได้อยู่ร่วมกันและเห็นคุณค่าของกันและกัน

3. โครงการเสริมพลังสตรี สร้างพลังสังคมที่สร้างสรรค์ บทบาทสตรีในชุมชนมีมากมาย โดยสตรีมีความรู้ความสามารถ จึงควรมีการเสริมสร้างพลังสตรีมาร่วมสร้างและพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น โดยมีกิจกรรมและโครงการที่สำคัญซึ่งใช้กระบวนการสร้างเครือข่าย และกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ได้แก่ การมีกลุ่มพัฒนาสตรีเทศบาลเมืองหนองปรือ โครงการตำบลเข้มแข็งไร้ความรุนแรง จัดตั้งเครือข่ายช่วยเหลือสตรีที่ถูกกระทำรุนแรงในชุมชน ศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคม โครงการส่งเสริมอาชีพ สร้างรายได้ ลดรายจ่ายในครัวเรือน โครงการอบรมพัฒนาศักยภาพกลุ่มสตรี เทศบาลเมืองหนองปรือ จัดตั้งกองทุนต่างๆ เพื่อช่วยเหลือสตรีและผู้ยากไร้ ส่งเสริมให้สตรีมีบทบาททุกบริบททางสังคม เป็นแม่ข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านสตรีและครอบครัว กิจกรรมสตรีทำความดีเพื่อชุมชน เป็นต้น

4. โครงการเมืองใจดีสำหรับคนพิการ เป็นการสร้างทัศนคติที่ดี และความเข้าใจคนพิการที่มากกว่าความสงสาร โดยโครงการนี้พยายามให้คนทั่วไปมองเห็นคุณค่าและศักยภาพของคนพิการ ไม่ได้เป็นภาระของสังคมแต่เป็นพลังหนึ่งในชุมชนและสังคม สามารถมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นได้ โดยกิจกรรมและโครงการสำคัญได้แก่ จัดทำฐานข้อมูลคนพิการเพื่อเป็นประโยชน์ในการวางแผน จัดตั้งชมรมผู้ปกครองเด็กพิเศษ การจัดสวัสดิการเพื่อคนพิการ ส่งเสริมให้คนพิการได้เข้าถึงกองทุนกู้ยืม เพื่อประกอบอาชีพ จัดตั้งอาสาสมัครดูแลคนพิการในชุมชนอย่างต่อเนื่อง จ้างคนพิการทำงานในหน่วยงานเทศบาลเมืองหนองปรือ โครงการอาชาบำบัดเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษ โครงการปรับสภาพบ้านคนพิการ เป็นต้น

จากการทำงานที่หลากหลายของนักสังคมสงเคราะห์กองสวัสดิการสังคม เทศบาลเมืองหนองปรือ พบว่าเป็นงานสังคมสงเคราะห์ชุมชนทั้งสิ้นในประเด็น ต่อไปนี้

1) แนวทางการทำงานจะใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community based approach) โดยในการทำงานกับทุกกลุ่มเป้าหมายจะมีการเปิดให้ชุมชนจะมีส่วนร่วม ดังเช่น โครงการโครงการเด็กไทยสายพันธุ์ใหม่: เพราะเธอเป็นอนาคตของสังคม โครงการสร้างชุมชนน่ายุ่สำหรับผู้สูงอายุ โครงการเสริมพลังสตรี สร้างพลังสังคมที่สร้างสรรค์ และโครงการเมืองใจดีสำหรับคนพิการ ทุกโครงการของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายเหล่านี้ จะมีกลไกของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวมาดำเนินงานด้วยโดยมีกองสวัสดิการสังคม เทศบาลเมืองหนองปรือทำหน้าที่สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนผ่านกิจกรรมและโครงการนั้นๆ ทั้งนี้เพราะการทำงานกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะจำเป็นต้องทำให้กลุ่มอื่นๆในชุมชนไม่รู้สึกรว่าถูกละเลย/ทอดทิ้ง ดังนั้นจึงต้องพัฒนาสำนึกของชุมชน สร้างความร่วมมือและทำให้ชุมชนตระหนักว่า ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขได้ด้วยคนในชุมชนทุกคน ทุกกลุ่มร่วมกันสร้าง

2) การทำงานแบบเครือข่ายและสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆทั้งภายในและภายนอกชุมชน (Social network) โดยเฉพาะนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพที่ใช้การกระตมความคิดเห็นทีมสหวิชาชีพในการทำงาน เพราะงานสังคมสงเคราะห์ชุมชนยังต้องมีการร่วมวางแผนดำเนินงานผ่านการประสานงาน โดยเฉพาะงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างภาวะผู้นำ การพัฒนา การศึกษาของผู้ใหญ่ (กรณีโรงเรียนผู้สูงอายุ) การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กรณีของโครงการเด็กไทยสายพันธุ์ใหม่) เพื่อพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเป้าหมาย ความร่วมมือกันของภาคีเครือข่ายในการดูแลให้การอุปถัมภ์กับกลุ่มต่างๆ เป็นสิ่งจำเป็นในการทำงานเชิงพื้นที่

3) การระดมทุนและทรัพยากรในชุมชน ท้องถิ่น (Fundraising) เป็นกลไกสำคัญในการทำงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน เพราะงานสังคมสงเคราะห์ชุมชนสามารถเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและทำให้หน่วยงานจัดกิจกรรมและโครงการต่างๆให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ทำให้ประชาชนในชุมชนได้แสดงศักยภาพในการช่วยเหลือกันและกัน โดยไม่พึ่งพาความช่วยเหลือจากทางหน่วยงานภาครัฐ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่เพียงอย่างเดียว โครงการต่างๆเพื่อกลุ่มเป้าหมายที่เปราะบางและกลุ่มชายขอบในพื้นที่ของเทศบาลเมืองหนองปรือ ได้รับการช่วยเหลือจากการระดมทุนของนักสังคมสงเคราะห์ทั้งสิ้น อาทิ

โครงการผู้เฒ่าชุมชน และเครื่องปัมน้ำนมแม่ เพื่อให้ทารกแรกเกิดได้กินนมแม่ เพราะในชุมชนมีแม่ที่ต้องทำงานและไม่สามารถหยุดงานได้นาน ดังนั้นเมื่อต้องไปทำงานอาจส่งผลต่อการให้นมบุตร นักสังคมสงเคราะห์ได้ระดมทุนจากกลุ่มผู้นำและผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจในชุมชน ขอรับบริจาคผู้เฒ่า โดยใช้กลยุทธ์ในการทำสื่อ เพื่อให้เกียรติยกย่องผู้บริจาค ทำให้โครงการผู้เฒ่าชุมชนได้มีผู้บริจาคผู้เฒ่าและใช้ในลักษณะหมุนเวียน

โครงการสร้างอาคารเพื่อผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน ซึ่งได้รับการบริจาคทั้งที่ดินและอาคารในการก่อสร้าง ซึ่งเป็นผลการดำเนินงานของนักสังคมสงเคราะห์ที่เป็นหลักในการระดมทุน

4) การทำงานสังคมสงเคราะห์ชุมชนของกองสวัสดิการสังคม เทศบาลเมืองหนองปรือ ใช้การทำงานเพื่อเคลื่อนไหวทางสังคม (Social movement) ผ่านการพัฒนาโครงการ/กิจกรรม โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพในการปฏิบัติงานในพื้นที่ ด้วยการทำการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม การทำฐานข้อมูลชุมชน การสร้างฐานข้อมูลเครือข่ายที่สะท้อนให้เห็นถึงการทำงานที่เชื่อมโยงและบูรณาการกับฝ่ายต่างๆ อาทิ องค์กรภาครัฐทุกหน่วยงานในพื้นที่, องค์กรเอกชน/องค์กรสาธารณะประโยชน์ ได้แก่ สำนักงานกาชาดจังหวัด/กิ่งกาชาด สโมสรไลออนส์ สโมสรโรตารี มูลนิธิต่างๆ ในพื้นที่, ภาคประชาสังคม ได้แก่ กลุ่ม อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) กลุ่มสตรี กลุ่มอาสาสมัครดูแลคนพิการ (อพมก.) กลุ่มดอกคำดวน กลุ่มอาสาสมัครแรงงานในประเทศ (อสร.ท) กลุ่มผู้ปกครองเพื่อเด็กพิเศษ กลุ่มครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว กลุ่มแม่ร้างนางหม้าย กลุ่มจิตอาสาตาสับปะรด กลุ่มสภาเด็กและเยาวชนระดับตำบล คณะกรรมการชุมชน กลุ่มคหบดี กลุ่มผู้ประกอบการ ห้างร้านสะดวกซื้อในชุมชน ทั้งนี้เพื่อพัฒนาคนให้

เป็นศูนย์กลางการพัฒนา ทำให้คนเกิดการพัฒนา สามารถเข้าถึงความรู้ และสิทธิต่างๆอันพึงมีพึงได้ สร้างความรู้ ความเข้าใจ เข้าถึงโอกาสอย่างเท่าเทียมกัน พัฒนาศักยภาพของบุคคล เพื่อไปพัฒนาครอบครัว ชุมชนและท้องถิ่น สังคม ตามแนวคิดและแนวทางการทำงานของนักสังคมสงเคราะห์ชุมชนของกองสวัสดิการสังคม เทศบาลเมืองหนองปรือ

บทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ชุมชนดังกล่าวข้างต้น จะพบว่าทั้งแนวคิดการทำงานที่เน้นชุมชนเป็นฐานและชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา (Community-based) กระบวนการทำงานที่เปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ การทำงานแบบภาคีเครือข่ายร่วมในการทำงานที่ระดมทรัพยากรและทุนทางสังคมและทุนต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนในพื้นที่เพื่อทำความเข้าใจในเงื่อนไข ข้อจำกัด รวมทั้งศักยภาพของประชาชนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเพื่อการเสริมพลังอำนาจและการพิทักษ์สิทธิที่ต้องทำควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหาที่ใช้การสร้างสัมพันธภาพทางวิชาชีพทางสังคมสงเคราะห์ที่อยู่บนพื้นฐานของกระบวนการช่วยเหลือ การร่วมมือระหว่างกัน ภายใต้หลักกฎหมายและแนวคิดสิทธิมนุษยชน โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือการนำไปสู่การแก้ไขปัญหา แนวทางต่างๆเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญของการทำงานสังคมสงเคราะห์ชุมชนที่ทำงานในเชิงรุกซึ่งสามารถลดความเหลื่อมล้ำในสังคมได้ เพราะกระบวนการทำงานและกลไกต่างๆ ในการทำงานของนักสังคมสงเคราะห์ชุมชนสามารถลดความเหลื่อมล้ำของกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ได้ โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางทั้งกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มคนพิการ กลุ่มเด็กและเยาวชน รวมทั้งประชาชนกลุ่มต่างๆในชุมชนที่ได้มีโอกาสรับรู้และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชน ท้องถิ่น เพราะท้ายที่สุดเมื่อความเหลื่อมล้ำลดลงย่อมก่อให้เกิดสันติสุขขึ้นในพื้นที่อันเป็นเป้าหมายที่ทุกสังคมต้องการ

สรุป

การทำงานสังคมสงเคราะห์ชุมชนเป็นการทำงานเชิงรุกที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการทำงานในการเข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย ตั้งแต่เด็ก สตรี คนชรา คนพิการ และชุมชนการสร้างสัมพันธภาพกับประชาชนทุกกลุ่มในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ และเครื่องมือในการทำความเข้าใจชุมชนที่นักสังคมสงเคราะห์ต้องใช้ในการทำงานคือ การวิจัยชุมชนแบบมีส่วนร่วมซึ่งเป็นการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนที่จะทำให้เข้าใจและเข้าถึงชุมชนทั้งมิติความหลากหลายของวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สังคม เศรษฐกิจ การเมือง โดยเชื่อมโยงวิถีชีวิตของชุมชน และการบูรณาการกับทุกภาคส่วนของสังคมให้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ของภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และชุมชน การทำงานแบบมีส่วนร่วมเป็นทั้งการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนได้เรียนรู้และเข้าใจในกันและกัน รวมทั้งได้เห็นถึงความทุกข์ยาก ปัญหาต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งยังเป็นการกระตุ้นในคนทุกกลุ่มในชุมชนได้ตระหนักและร่วมกันรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ขณะเดียวกันการมีส่วนร่วมยังทำให้ประชาชนในชุมชนได้เห็นถึงพลังและศักยภาพของตนเองในการระดมความร่วมมือมาช่วยกันแก้ไขและจัดการปัญหา ซึ่งการสร้างความตระหนักและการเปิดพื้นที่ให้คนได้เรียนรู้และรับรู้ถึงปัญหาต่างๆที่มีอยู่ ถือเป็นกลไกหนึ่งในการลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะในมิติด้านสังคมการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในชุมชน โดยนักสังคมสงเคราะห์ที่ทำงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับปัญหาต่างๆในชุมชนมากที่สุด สามารถมีบทบาทสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำในชุมชนท้องถิ่นได้ ดังนี้

1) การสร้างโอกาสในการเข้าถึงสวัสดิการ บริการต่างๆ และการทำให้คนในชุมชน ท้องถิ่นนั้นเกิดความเข้าใจกันและเห็นอกเห็นใจกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน เป็นแนวทางหนึ่งในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

2) การสร้างชุมชนแห่งการแบ่งปัน ชุมชนเข้มแข็งที่เกิดขึ้นจากภายในชุมชน การใช้พลังกลุ่มในชุมชนเป็นกลไกการขับเคลื่อนมิติการจัดบริการทางสังคมในชุมชนให้มีหลายลักษณะที่ตรงกับความต้องการของคนทุกกลุ่ม ทุกวัยตั้งแต่วัยเด็กวัยทำงาน และวัยสูงอายุในชุมชนที่มีความหลากหลายที่จะนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

3) การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านวิธีการส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนมีความรับผิดชอบและมีความสามารถในการจัดการปัญหาในชุมชนด้วยทุนต่างๆที่มีในชุมชน เป็นการพึ่งพาซึ่งกันและกันในชุมชน ซึ่งหากชุมชนสามารถจัดการแก้ไขปัญหาดังกล่าวร่วมกันได้ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้เอง

4) การส่งเสริม สนับสนุนให้นักสังคมสงเคราะห์ท้องถิ่นใช้วิธีการสังคมสงเคราะห์ชุมชนในการจัดบริการเชิงรุก (Proactive social services) โดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร 23 หลักการทรงงานมาประยุกต์ใช้ เช่น ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทำงานอย่างผู้รู้จริง ระเบิดจากภายใน ทำตามลำดับขั้นตอน เศรษฐกิจพอเพียง ฯลฯ

เอกสารอ้างอิง

ดวงมณี เลหากุล. (2561). “ความเหลื่อมล้ำทางทรัพย์สิน “ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สืบค้นจาก <https://tu.ac.th/thammasat-econ-expert-inequality-asset-thailand>

เดชรัต สุขกำเนิด. (2561). ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และความเหลื่อมล้ำข้ามรุ่นในสังคมไทย. สืบค้นจาก <https://www.posttoday.com/social/think/561356#cxrecss>

ทีมเศรษฐกิจ. (2562). เปิดความจริงความเหลื่อมล้ำของคนไทย.ข่าวเศรษฐกิจ ไทยรัฐฉบับพิมพ์. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/news/business/market-business/1452476>

ธีรพล พรหมเพชร. (2560). เอกสารการถอดบทเรียนการฝึกงานเรื่อง “บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน”.

ปัทมา ขาญเขียว. (2559). การจัดสวัสดิการสังคมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลเมืองหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี. เอกสารประกอบการสัมมนาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อนันต์ ญา มุล เพ็ญ .(2 5 6 2) . " ค ว า ม เ ล อื อ ม ล ำ " ป ัญ ห า ที่ พุ ก ร ัฐ บ า ล ต ี อ ง ก ำ . ส ี บ ค ้น จ า ก <https://www.posttoday.com/economy/news/575594>

อารยะ ปรีชาเมตตา, (2562). “ดัชนีวัดด้วยการพัฒนาคน: HDI” ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/646287>

เอื้อบุญ จงสมชัย. (2562). ประเทศไทยเหลื่อมล้ำที่สุดจริงไหม คุยเรื่องความเหลื่อมล้ำเศรษฐกิจไทยกับ มาร์ค เจนมานะ. สืบค้นจาก <https://adaymagazine.com/thai-inequality-with-mark-jenmana/>

Wannaphong Durongkaveroj. (2018). เหลื่อมล้ำแล้วยังไง? ความไม่เท่ากันส่งผลแค่ไหนกับคนในสังคม. สืบค้นจาก <https://thematter.co/thinkers/how-inequality-effects-people/67927>

Estes, R.J. (1997). Social work, social development, and community welfare centers in international perspective. *International Social Work*. 40 (1), 43-55.

Francais, C.H. (2018). Social Work Practice in Community Development. Retrieved from www.casw-acts.ca, Canadian Association of Social workers.

Schulman, L. (1999). *The skills of helping individuals, families, groups and communities*. (4th ed.). Itasca, IL: F.E. Peacock Publishers, Inc.

Weil, M. O. (2002). Community practice models for the 21st century. In A. R. Roberts & G. J. Greene (Eds.), *Social worker's desk reference* (pp. 525-533). New York: Oxford University Press.